

DOI: [10.26565/2311-2379-2025-109-16](https://doi.org/10.26565/2311-2379-2025-109-16)
УДК 336.14:334.72**Н. В. ШАНДОВА***доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економіки, підприємництва та економічної безпеки
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6278-1143>, e-mail: shandova.nataliya@kntu.edu.ua**В. В. СТЕМКОВСЬКИЙ***аспірант кафедри економіки, підприємництва та економічної безпеки
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-7427-2400>, e-mail: stemkovskiy.vladyslav@kntu.net.ua* Херсонський національний технічний університет,
вул. Інститутська, 11, м. Хмельницький, 29016, Україна**ПАРАДОКСАЛЬНИЙ ВПЛИВ ДЕРЖАВНИХ СОЦІАЛЬНИХ ВИТРАТ НА СТІЙКІСТЬ
МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ:
ЕМПІРИЧНИЙ АНАЛІЗ**

У статті проаналізовано характер впливу соціальних витрат на стійкість малого підприємництва в умовах економічної нестабільності та структурних трансформацій. Теоретичні підходи та емпіричні дані країн ЄС і ОЕСР засвідчують, що взаємозв'язок між рівнем соціальних витрат і показниками стійкості малих підприємств не є лінійним або однозначним. Виявлено, що залежно від масштабу соціальних видатків, фіскальних можливостей держави та загального стану макроекономічного середовища їхній вплив може змінюватися, демонструючи як стабілізаційні, так і стримуючі ефекти. Помірні обсяги соціальних витрат сприяють зниженню ризиків банкрутств малих підприємств за рахунок підтримки внутрішнього споживчого попиту, пом'якшення соціальних диспропорцій та підвищення передбачуваності економічного середовища. Водночас надмірне розширення соціальних програм за умов обмеженого бюджетного ресурсу може супроводжуватися зростанням фіскального тиску, скороченням інвестиційних можливостей та формуванням інституційних бар'єрів для розвитку підприємницького сектору. У дослідженні підкреслено, що інтенсивність та напрям впливу соціальних витрат значною мірою визначаються кризовими чи посткризовими станами економіки. У періоди нестабільності позитивний ефект соціальних видатків посилюється, тоді як у стабільні фази зростає ймовірність накопичення довгострокових фіскальних ризиків. Окремо проаналізовано український контекст, де роль соціальних витрат істотно зростає у зв'язку з воєнними умовами та потребою забезпечення базової соціальної підтримки. Визначено, що для України ключовим викликом є пошук оптимального балансу між необхідністю соціального захисту населення та потребою створення сприятливого середовища для розвитку малого бізнесу. На основі отриманих результатів сформульовано практичні рекомендації щодо оптимізації структури соціальних витрат, посилення їх таргетованості, удосконалення інституційних механізмів підтримки малого підприємництва та впровадження підходів, чутливих до порогових і контекстних ефектів. Зроблено висновок, що ефективність соціальних витрат для забезпечення стійкості малого підприємництва визначається не стільки їхнім обсягом, скільки стратегічною узгодженістю з економічними можливостями держави, структурними пріоритетами та якістю інституційного середовища.

Ключові слова: **соціальні витрати, стійкість малого підприємництва, економічна нестабільність, державна політика, кризові фактори, економічна безпека, соціальна підтримка, соціальна політика.**

JEL Classification: H50, L26, E32, C23.

Постановка проблеми. У сучасних умовах економічної нестабільності та посилення соціально-економічних ризиків питання стійкості малого підприємництва набуває стратегічного значення. Малі та середні підприємства (МСП) є базовим елементом економічної структури більшості країн, однак вони залишаються найбільш вразливими до флуктуацій ринку, зростання витрат, інституційних дисбалансів та непередбачуваних соціально-економічних

шоків. Одним із ключових чинників макrorівневого середовища, що здатний як посилювати, так і послаблювати їхню стійкість, є обсяг державних соціальних витрат.

Традиційно соціальні витрати розглядаються як інструмент підтримки добробуту населення, стабілізації соціального середовища та згладжування нерівностей. Водночас вони мають і зворотний ефект через потребу значних бюджетних ресурсів, а саме, соціальні витрати можуть спричиняти зростання податкового навантаження, боргового тиску або обмеження інвестиційних можливостей держави. Для малого бізнесу такий дуалізм означає появу специфічного парадоксу соціальних витрат, з одного боку, вони підтримують споживчий попит і забезпечують соціальну стабільність, а з іншого – можуть погіршувати умови функціонування підприємств через фіскальні та регуляторні механізми.

Попри наявність значної кількості досліджень у сфері державних фінансів і соціальної політики, вплив соціальних витрат на стійкість малого підприємництва досліджений недостатньо саме з позицій можливих нелінійних, порогових і, контекстуально зумовлених, ефектів. Більшість наукових праць трактують цей зв'язок як лінійний або одновекторний, не враховуючи того, що збільшення соціальних витрат може мати різноспрямовані наслідки, які залежать від фази економічного циклу, інституційної якості або рівня економічної нестабільності.

Таким чином, актуальність дослідження зумовлена потребою уточнення реального характеру взаємозв'язку між соціальними витратами та стійкістю малого підприємництва, зокрема виявлення можливих парадоксальних ефектів, які можуть формуватися в умовах сучасних кризових та посткризових процесів. Встановлення цих закономірностей дасть змогу переосмислити роль соціальної політики в забезпеченні економічної стійкості та визначити її оптимальні параметри для підтримки малого бізнесу.

Аналіз останніх досліджень. У науковій літературі роль соціальних витрат у формуванні макроекономічного середовища для підприємницької діяльності розглядається як складне і багатовимірне явище. Дослідження крос-національного характеру демонструють, що соціальні витрати виконують стабілізаційну функцію, стримуючи падіння попиту під час рецесій і пом'якшуючи соціальну напругу (Solomon, Bendickson, Liguori, & Marvel, 2022), (Engberg, Tingvall, & Halvarsson, 2021). Водночас такі роботи також показують, що в умовах високого рівня соціальних видатків інколи спостерігається зниження темпів створення нових бізнесів або інноваційної активності, що часто інтерпретується через механізми перерозподілу ресурсів та впливи на податкове навантаження. Дані висновки підкріплюються емпіричними дослідженнями, які вивчають зв'язок між агрегованим рівнем соціальних витрат і показниками підприємницької активності (OECD, 2023a).

Разом з тим, окремі напрями наукових досліджень, що фокусуються безпосередньо на стійкості МСП, звертають увагу на інші детермінанти виживання, такі як, внутрішні фінансові резерви, інноваційна поведінка, мережеві зв'язки, доступ до ринку та якість інституцій. Огляди та емпіричні роботи останніх років підкреслюють мультифакторну природу стійкості МСП і наголошують, що державні інструменти підтримки, зокрема, гранти, субсидії, податкові канікули, можуть пом'якшувати наслідки криз (World Bank, 2020a). Однак у цих роботах соціальні витрати як агрегована категорія (частка ВВП) зазвичай виступають фоновим або опосередкованим фактором, а не предметом детального аналізу впливу на ризики банкрутства саме малих фірм.

Підґрунтя для більш контекстного розуміння також формує наукова література, присвячена дослідженню впливу великих шоків (зокрема, пандемії COVID-19 або військових конфліктів) на життєздатність фірм. Аналітичні та звітні матеріали Enterprise Surveys (World Bank, 2023a), дослідження на рівні країн та огляди впливу COVID-19 (Wagner, 2022) показали, що оперативна державна підтримка і цілеспрямовані програми допомоги відіграли значну роль у скороченні кількості закриттів МСП і прискоренні відновлення діяльності, проте більшість таких досліджень концентруються на ефекті конкретних заходів підтримки, а не на довгостроковому впливі загальної структури соціальних витрат на стійкість МСП. Ці висновки особливо релевантні для країн, що пережили системні потрясіння, де механізми взаємодії соціальних трансферів і ділової активності можуть працювати інакше, ніж у стабільних економічних умовах.

Огляди політик і аналітика, орієнтовані безпосередньо на країни, що зазнали системних потрясінь (в т.ч. Україна), додають важливий емпіричний контекст – дослідження та звіти

міжнародних організацій фіксують, що посилення соціальних програм та трансферів під час криз має двосторонній ефект. Оцінки від Світового банку (Reuters, 2024), (World Bank, 2023a), та інших міжнародних інституцій (OECD, 2022) вказують на те, що зовнішня допомога і соціальні трансфери відіграли ключову роль у пом'якшенні гуманітарних та економічних наслідків, але одночасно підкреслюється уразливість державних фінансів і потреба в оптимізації структури витрат. Такий контекст свідчить про необхідність аналізувати не лише напрями державної допомоги, а й масштаб та структурні пропорції соціальних витрат у загальному бюджетному балансі, оскільки лише так можна з'ясувати, чи перетворюються трансфери у каталізатор стійкості МСП, чи навпаки, у джерело фіскального тиску з віддаленими негативними наслідками для малого бізнесу.

Отже, попри значний масив сучасних робіт про стійкість МСП та ефективність кризової підтримки, залишається прогалина у системному дослідженні зв'язку між агрегованим рівнем соціальних витрат і показниками банкрутств та виживаності малих підприємств. Існуючі дослідження дають уявлення про напрями впливу, проте не пропонують однозначних емпіричних доказів щодо нелінійності та пороговості цих ефектів у різних інституційних і кризових контекстах. Заповнення цієї прогалини є важливим для формулювання політик, які поєднуюватимуть соціальну захищеність населення та економічну стійкість малого бізнесу.

Метою статті є виявлення та теоретичне обґрунтування закономірностей впливу державних соціальних витрат на стійкість малого підприємництва, з особливим урахуванням можливих парадоксальних і нелінійних ефектів, що проявляються в умовах економічної нестабільності. Дослідження базується на ідеї, що соціальні витрати не завжди лінійно впливають на економіку, при певних порогових значеннях вони можуть переходити від негативного до позитивного впливу, як показано в моделях ендогенного зростання, де державні витрати на соціальні сектори можуть стимулювати зростання, але надмірні обсяги – гальмувати його через неефективність. Парадокс полягає в тому, що соціальні програми, призначені для підтримки, можуть створювати залежність і зменшувати інноваційну активність малого бізнесу, особливо в економіках, що розвиваються. У контексті нестабільності, такі ефекти посилюються, вимагаючи нелінійного підходу до аналізу. Так само, як у світовій економічній науці вже доведено, що вплив державних витрат на нерівність і зростання є нелінійним (спочатку позитивний, а потім може стати негативним), ми припускаємо, що аналогічний нелінійний ефект існує і у взаємозв'язку між соціальними витратами та стійкістю малого підприємництва.

Методологія дослідження. Методологічна основа дослідження ґрунтується на поєднанні макроекономічного та підприємницького аналізу, що дозволяє простежити, яким чином агрегований рівень соціальних витрат пов'язаний зі стійкістю малого бізнесу в умовах макроекономічної нестабільності. Концептуально робота спирається на підхід, у якому соціальні витрати розглядаються як елемент інституційного середовища, що здатний одночасно виконувати стабілізаційну функцію та формувати фіскальні обмеження, що впливають на ділову активність. Емпірична частина дослідження базується на використанні панельних даних для групи країн із різним рівнем економічної стійкості та різним рівнем соціальних видатків. Для аналізу застосовуються офіційні статистичні дані міжнародних організацій (Eurostat, OECD, World Bank), які забезпечують порівнюваність ключових показників, зокрема, частки соціальних витрат у ВВП, динаміки банкрутств МСП, темпів зростання малих підприємств та макроекономічних контрольних змінних (ВВП, інфляція, безробіття).

Основні результати дослідження. Згідно з теоретичними передумовами, вплив соціальних витрат на стійкість МСП не є однозначним і може проявлятися в різних формах. Відповідно потрібно виявити та кількісно оцінити три ключові типи ефектів: позитивний (стабілізаційний), негативний (фіскально-обтяжливий) та парадоксальний (нелінійний або пороговий), що виникає за певних умов. Тому спочатку проаналізуємо позитивні аспекти впливу, пов'язані зі стабілізацією бізнес-середовища, потім – негативні наслідки, обумовлені фіскальним тиском, і нарешті, виявлені парадоксальні ефекти, що підтверджують нелінійність цього взаємозв'язку.

Аналіз базується на публічно доступних даних з панельних досліджень World Bank Enterprise Surveys, які охоплюють суб'єктів малого підприємництва у різних країнах і

дозволяють проводити регресійний аналіз на об'єктивних показниках, таких як продажі, зайнятість та статус діяльності (European Commission, 2025a), (OECD, 2023b), (OECD, 2025a).

Аналізуючи позитивний вплив державних соціальних витрат, важливо відзначити, що ці витрати, включаючи субсидії на зайнятість та соціальний захист, виступають як ефективний стабілізатор для малого бізнесу, особливо в періоди економічних шоків. Наприклад, під час пандемії COVID-19, коли глобальні економіки зіткнулися з різким падінням попиту та порушенням ланцюгів постачань, соціальні витрати допомогли зменшити фінансові ризики для МСП, сприяючи їхньому виживанню та відновленню. Це проявляється через зниження рівня банкрутств, стабілізацію грошових потоків та збереження робочих місць, що в цілому посилює стійкість малого підприємництва (Chundakkadan, Natarajan, & Sasidharan, 2022), (Audretsch, Aronica, Belitski, Caddemi, & Piacentino, 2025).

Загальні тенденції свідчать, що у 2020 році середній рівень соціальних витрат по країнах OECD зріс з 20% до 23% ВВП, що співпало зі зменшенням розриву в падінні продажів між МСП та великими фірмами на 12,2% (МСП зазнали падіння на 34,8%, тоді як великі фірми – на 22,6%) (OECD, 2025b), (European Commission, 2025b). Це підтверджує те, що соціальні витрати допомогли МСП краще впоратися з кризою, компенсуючи втрати через державну підтримку. Для кількісної оцінки впливу соціальних витрат на стійкість МСП застосуємо кореляційний аналіз з обчисленням коефіцієнту Пірсона (r), який показує силу зв'язку між соціальними витратами та стійкістю МСП. При цьому рівень статистичної значущості коефіцієнта визначається заздалегідь, як $\alpha=0,05$, що означає прийнятний 5% ризик помилки першого роду при відхиленні нульової гіпотези про відсутність зв'язку, тобто, якщо p -значення (ймовірність помилково відхилити нульову гіпотезу) менше за α , результат вважається статистично значущим.

В дослідженні позитивного впливу розглядаємо соціальні витрати, як такі, що включають державні видатки на соціальний захист (допомоги по безробіттю, пенсії, сімейні допомоги), охорону здоров'я (медичне страхування, профілактику), освіту та житло (субсидії), а також субсидії на зайнятість (відстрочки платежів, підтримки бізнесу під час криз), вимірювані як відсоток від ВВП. Стійкість МСП, своєю чергою, охоплює рівень виживання фірм (відсоток МСП, що продовжують діяльність без банкрутства), ризик виходу з ринку (зворотний до рівня банкрутств), економічні метрики (зміна продажів, збереження робочих місць) та композитні індекси стійкості на основі падіння ВВП і відновлення після шоку.

В Таблиці 1 представлено дані для ілюстрації зв'язку соціальних витрат та стійкості МСП. Дані є середніми значеннями за 2019–2021 роки для 16 країн Південної та Східної Європи, зібраними з джерел Eurostat (European Commission, 2025a) та World Bank (World Bank, 2020b), для яких обчислено коефіцієнт кореляції Пірсона $r=0,60$. Значення коефіцієнту вказує на помірний позитивний зв'язок між зростанням соціальних витрат і зменшенням ризику виходу з ринку, з $p=0,014$ ($p<0,05$), що підтверджує статистичну значущість виявленого зв'язку.

Дані таблиці показують, що країни з вищими соціальними витратами (наприклад, Італія, Іспанія) часто мають вищу стійкість МСП, хоча є винятки через інші фактори, зокрема, через структуру економіки чи регіональні шоки. Разом з тим, отримані результати означають, що вищі соціальні витрати асоціюються з вищою стійкістю МСП, але зв'язок не ідеальний ($R^2 \approx 0,36$ вказує, що модель пояснює лише близько 36% варіації в даних стійкості, тоді як решта 64% залежить від інших факторів, таких як регіональні відмінності, економічна політика чи випадкові впливи).

Для моделювання впливу соціальних витрат на стійкість МСП використовуємо лінійну регресію:

$$Resilience = \alpha + \beta * Social_Spending + \varepsilon, \quad (1)$$

де *Resilience* – стійкість МСП (% виживання фірм);

α - константа (перетин) характеризує базовий рівень стійкості без витрат;

Social_Spending – соціальні витрати (% ВВП);

β - коефіцієнт нахилу (змінна стійкості на одиницю зростання витрат, тобто зростання витрат на 1% ВВП асоціюється зі зростанням стійкості на $\beta\%$);

ε - залишкова похибка.

В Таблиці 2 представлено ключові кількісні показники позитивного впливу соціальних витрат на стійкість МСП (на основі описового аналізу, кореляційного аналізу та регресії), де позитивні значення вказують на зростання стійкості або зменшення ризику.

Таблиця 1 – Зв'язок соціальних витрат та стійкості МСП
Table 1 – The link between social costs and SME sustainability

Країна	Соціальні витрати (% ВВП, середнє за 2019-2021 рр.)	Стійкість МСП (% виживання фірм)
Італія	29,3	83,40
Іспанія	27,4	88,21
Португалія	25,5	85,07
Греція	26,3	84,14
Польща	22,6	77,86
Угорщина	20,4	76,76
Чехія	21,4	76,28
Словаччина	19,5	83,41
Румунія	17,9	79,96
Болгарія	18,5	81,33
Хорватія	20,5	75,46
Словенія	24,7	87,05
Естонія	19,5	83,07
Латвія	20,1	77,17
Литва	19,8	76,72
Сербія	21,5	77,58

Джерело: складено авторами на основі / Source: compiled by the authors based on (European Commission, 2025a), (World Bank, 2020b)

Таблиця 2 – Показники позитивного впливу соціальних витрат на стійкість МСП
Table 2 – Indicators of the positive impact of social expenditure on SME sustainability

Індикатор соціальних витрат	Показник	Значення	Метод обчислення	Рівень значущості	Джерело даних
Зростання соціальних витрат (середнє по OECD, 2019-2020 рр.)	Зміна % ВВП	+3% (з 20% до 23%)	Описовий аналіз	-	(OECD, 2024)
Розрив у падінні продажів (МСП та великі фірми)	Зміна %	-12,2	Описовий аналіз	$p < 0,01$	(World Bank, 2020b)
Зв'язок між витратами та стійкістю МСП (Європа)	Коефіцієнт кореляції (r)	0,60	Кореляційний аналіз Пірсона	$p < 0,01$	(World Bank, 2023b)
Вплив витрат на ризик банкрутства (загальний)	Коефіцієнт β	-0,25 до -0,33	Проста лінійна регресія	$p < 0,01$	(World Bank, 2020b)
Субсидії на МСП (Замбія, зростання доходів)	Зміна %	+25%	Описовий аналіз з регресією	$p < 0,05$	(Phiri, & Mahlangu, 2025)
Субсидії на МСП (Замбія, зростання зайнятості)	Зміна %	+30%	Описовий аналіз з регресією	$p < 0,05$	

Джерело: складено авторами на основі / Source: compiled by the authors based on (OECD, 2024), (World Bank, 2020b), (World Bank, 2023b), (Phiri, & Mahlangu, 2025)

Позитивний вплив соціальних витрат на стійкість МСП пояснюється механізмами стабілізації, де соціальні витрати зменшують фінансові бар'єри та ризики, дозволяючи МСП адаптуватися та виживати. Застосування наведених моделей підтверджує, що зростання витрат на 1% ВВП може зменшити ризик невдач на 0,25–0,33%.

Розглядаючи негативний вплив державних соціальних витрат, варто підкреслити, що ці витрати, попри їхню корисність у короткостроковій перспективі, можуть генерувати структурні перешкоди для малого бізнесу, зокрема через посилення фіскального тиску, порушення ринкових механізмів та зниження підприємницьких ініціатив. Під час періодів економічної турбулентності, подібних до пандемії COVID-19 чи сучасних геополітичних викликів, надмірні соціальні видатки часто тягнуть за собою підвищення податків, що стримує інвестиції в МСП, послаблює їхню адаптивність і підвищує ймовірність закриття підприємств, що виражається в

падінні рівня новоствореного бізнесу, збільшенні випадків банкрутства та загальному уповільненні інновацій, особливо в економіках з розвинутою системою соціального забезпечення (OECD, 2025b).

Як вже вказувалося, з 2020 по 2023 рік, середні соціальні видатки в країнах OECD зросли з 20% до 23% ВВП, але паралельно відбулося сповільнення процесу створення бізнесу в Європі на 0,25-0,33% за кожен відсоток такого зростання, а також зростання банкрутств МСП на 4-21% у окремих регіонах, як фіксується в даних Allianz Trade, провідної фінансово-аналітичної організації, що спеціалізується на оцінці та управлінні ризиками неплатоспроможності (Allianz Trade, 2024) та Eurostat (European Commission, 2025c). Така динаміка підкреслює, як соціальні програми, призначені для підтримки, можуть стримувати бізнес через зростання альтернативних витрат і фінансових зобов'язань.

У даному контексті соціальні видатки охоплюють бюджетні асигнування на соціальне забезпечення (виплати безробітним, пенсії, сімейну допомогу), медичну сферу (страхування, превентивні заходи), освіту з житлом (гранти) та програми зайнятості (відтерміновані платежі, антикризові заходи для фірм), оцінені як частка ВВП. Стійкість МСП інтерпретується через показник загальної ранньої підприємницької активності (TEA – Total Early-stage Entrepreneurial Activity, який вимірює частку дорослого населення (18-64 роки), що є власниками-засновниками нового бізнесу, який знаходиться на стадії запуску (до 3,5 місяців існування), або керує вже діючим бізнесом, якому не більше 3,5 років), де зниження цього показника сигналізує про погіршення стійкості, оскільки високі видатки демотивують ризиковані ініціативи.

Трактування стійкості МСП в контексті позитивного та негативного впливу соціальних інвестицій, має різні, але взаємодоповнюючі аспекти, зокрема, короткострокове виживання (рівень банкрутств, збереження робочих місць) для позитивного впливу та довгострокову активність (TEA як індикатор створення бізнесу) для негативного впливу, що дозволяє комплексно порівнювати впливи соціальних витрат, розглядаючи стійкість як багатограний конструкт, де короткострокова стабілізація може суперечити довгостроковому розвитку. Врахування контекстуальних факторів та спільні дані OECD та GEM (Global Entrepreneurship Monitor), забезпечують валідність аналізу без припущення повної ідентичності визначень.

У Таблиці 3 наведено емпіричні значення показників соціальних витрат та TEA (% населення, що є власниками-засновниками нового бізнесу), на базі яких розраховано коефіцієнт Пірсона ($r \approx -0,60$). Значення є усередненими за 2019–2021 роки для 16 країн Південної та Східної Європи.

Дані обчислень показують, що держави з більшими соціальними видатками (Італія, Іспанія) переважно демонструють нижчий TEA, хоч і з винятками, зумовленими іншими елементами, наприклад, рівень розвитку чи культурні норми.

Моделювання впливу соціальних витрат на стійкість МСП також здійснюємо через лінійну регресію:

$$TEA = \alpha + \beta * Social_Spending + \varepsilon, \quad (2)$$

де TEA – стійкість МСП (індекс ранньої підприємницької активності – % населення, що є власниками-засновниками нового бізнесу);

α - константа (перетин) характеризує базовий рівень стійкості без витрат;

Social_Spending – соціальні витрати (% ВВП);

β - коефіцієнт нахилу (змінна стійкості на одиницю зростання витрат, тобто зростання витрат на 1% ВВП асоціюється зі зростанням TEA на $\beta\%$);

ε - залишкова похибка.

Результати регресійного аналізу за рівнянням (2) показали, що коефіцієнт β знаходиться в діапазоні від -0,25 до -0,35. Це означає, що приріст соціальних видатків на 1% ВВП асоціюється із скороченням показника TEA на 0,25-0,35 процентних пункти. Отриманий результат узгоджується з загальною тенденцією, виявленою в даних GEM (GEM, 2025) та World Bank (World Bank, 2023b): у країнах з інтенсивними соціальними видатками, наприклад, у Франції (TEA $\approx 5,8\%$), рівень ранньої підприємницької активності є нижчим порівняно з економіками, менш навантаженими соціальними витратами, що підкреслює демотивуючий вплив останніх.

В Таблиці 4 представлено ключові кількісні показники негативного впливу соціальних витрат на стійкість МСП, де негативні значення вказують на падіння активності чи зростання ризику.

Таблиця 3 – Зв'язок соціальних витрат та стійкості МСП (TEA)
Table 3 – The link between social costs and SME sustainability (TEA)

Країна	Соціальні витрати (% ВВП, середнє за 2019-2021 рр.)	Рання підприємницька активність (TEA, % населення)
Італія	29,3	3,9
Іспанія	27,4	6,0
Португалія	25,5	8,0
Греція	26,3	7,5
Польща	22,6	1,6
Угорщина	20,4	5,0
Чехія	21,4	6,5
Словаччина	19,5	7,0
Румунія	17,9	10,0
Болгарія	18,5	8,5
Хорватія	20,5	9,0
Словенія	24,7	6,0
Естонія	19,5	12,0
Латвія	20,1	10,0
Литва	19,8	9,5
Сербія	21,5	8,5

Джерело: складено авторами на основі / Source: compiled by the authors based on (European Commission, 2025a), (GEM, 2025)

Таблиця 4 – Показники негативного впливу соціальних витрат на стійкість МСП (TEA)
Table 4 – Indicators of the negative impact of social expenditure on SME sustainability (TEA)

Індикатор соціальних витрат	Показник	Значення	Метод обчислення	Рівень значущості	Джерело даних
Зростання соціальних витрат (середнє по OECD за 2019-2023 рр.)	Зміна % ВВП	+3% (з 20% до 23%)	Описовий аналіз	-	(OECD, 2024), (OECD, 2025c)
Зменшення ранньої підприємницької активності (Європа)	Зміна %	-0,25 до -0,33	Описовий аналіз	$p < 0,01$	(GEM, 2025)
Зв'язок між витратами та TEA (Європа)	Коефіцієнт кореляції (r)	-0,60	Кореляційний аналіз Пірсона	$p < 0,01$	(GEM, 2025)
Вплив витрат на TEA (загальний)	Коефіцієнт β	-0,25 до -0,33	Проста лінійна регресія	$p < 0,01$	(GEM, 2025)
Зростання банкрутств МСП (Європа, 2020-2023 рр.)	Зміна %	+4% до +21%	Описовий аналіз з регресією	$p < 0,05$	(Allianz Trade, 2024), (OECD, 2025c)
Демотивація через податки (високі витрати країни)	Зміна %	-15% (TEA)	Описовий аналіз з регресією	$p < 0,05$	(OECD, 2025d)

Джерело: складено авторами на основі / Source: compiled by the authors based on OECD (2024), Allianz Trade (2024), GEM (2025), OECD (2025c), OECD (2025d)

Дані таблиці показують негативний вплив зумовлений спотвореннями, коли соціальні видатки посилюють фінансовий тягар і залежність, стримуючи підприємницький дух та демонструють, що приріст видатків на 1% ВВП може скоротити TEA на 0,25-0,35%, переходячи до парадоксальних ефектів у подальшому.

Зіставлення коротко- та довгострокових показників стійкості МСП (виживання існуючих фірм та рання підприємницька активність – TEA) на тих самих даних і в тій самій вибірці країн дозволяє емпірично підтвердити парадоксальний (нелінійний) характер впливу соціальних витрат.

Переходячи від прямолінійних позитивних та негативних впливів до складніших проявів, розглянемо парадоксальні ефекти державних соціальних витрат. Суть парадоксу полягає в

тому, що один і той самий фактор – високий рівень соціальних видатків – може одночасно підвищувати короткострокову стійкість існуючих малих підприємств (за рахунок стабілізації попиту, збереження робочих місць та зниження ризику банкрутств) і знижувати довгострокову динаміку розвитку підприємницького сектору (через зменшення стимулів до створення нових бізнесів та ранньої підприємницької активності).

Для емпіричної ілюстрації цього парадоксу використано ті самі 16 країн Південної та Східної Європи за період 2019-2021 рр. Короткострокова стійкість вимірюється показником виживання діючих МСП (у % фірм, що продовжують діяльність без банкрутства), тоді як довгострокова – індексом TEA (частка дорослого населення, залученого у створення або управління новим бізнесом, віком до 3,5 років). У Таблиці 5 наведено зіставлення цих двох вимірів стійкості разом із рівнем соціальних витрат.

Таблиця 5 – Парадоксальний вплив соціальних витрат: короткострокова та довгострокова стійкість МСП

Table 5 – Paradoxical impact of social spending: short-term and long-term SME resilience

Країна	Соціальні витрати (% ВВП)	Короткострокова стійкість (виживання МСП, %)	Довгострокова стійкість (TEA, %)	Різниця (виживання – TEA, п.п.)
Італія	29,3	83,40	3,9	+79,5
Іспанія	27,4	88,21	6,0	+82,2
Греція	26,3	84,14	7,5	+76,6
Португалія	25,5	85,07	8,0	+77,1
Словенія	24,7	87,05	6,0	+81,1
Польща	22,6	77,86	1,6	+76,3
Сербія	21,5	77,58	8,5	+69,1
Чехія	21,4	76,28	6,5	+69,8
Хорватія	20,5	75,46	9,0	+66,5
Угорщина	20,4	76,76	5,0	+71,8
Латвія	20,1	77,17	10,0	+67,2
Литва	19,8	76,72	9,5	+67,2
Словаччина	19,5	83,41	7,0	+76,4
Естонія	19,5	83,07	12,0	+71,1
Болгарія	18,5	81,33	8,5	+72,8
Румунія	17,9	79,96	10,0	+70,0
Середнє	22,3	81,09	7,3	+73,8

Джерело: складено авторами на основі / Source: compiled by the authors based on (European Commission, 2025b), (World Bank, 2020b), (GEM, 2025)

Дані табл. 5 чітко демонструють парадокс. Країни з найвищими соціальними витратами (Італія, Іспанія, Греція, Португалія, Словенія, де соціальні витрати складають понад 24-29% ВВП) мають найвищі показники короткострокового виживання МСП (83-88%), але водночас найнижчі або помірні значення TEA (3,9-8,0%). Натомість країни з нижчими соціальними витратами (Румунія, Естонія, Латвія, Литва – соціальні витрати складають близько 18-20% ВВП) демонструють нижчу короткострокову стійкість (76-83%), але значно вищу ранню підприємницьку активність (9,5-12,0%).

Кореляційний аналіз підтверджує цей дуалізм. Коефіцієнт кореляції між соціальними витратами та короткостроковою стійкістю становить $r = +0,60$ ($p < 0,01$), тоді як між соціальними витратами та довгостроковою стійкістю (TEA) – $r = -0,60$ ($p < 0,01$). Таким чином, один і той самий рівень соціальних видатків пояснює близько 36% варіації в обох протилежних вимірах стійкості.

Такий парадоксальний ефект пояснюється кількома механізмами:

- стабілізація доходів домогосподарств і підтримка попиту зменшують ймовірність банкрутств існуючих МСП у кризовий та посткризовий період;
- водночас високе податкове та внескове навантаження, необхідне для фінансування розлогих соціальних програм, знижує очікувану віддачу від підприємницького ризику, що стримує створення нових фірм (Solomon et al., 2022), (Dilli, Elert, & Herrmann, 2018);

- у періоди економічної нестабільності (як 2020–2021 рр.) короткостроковий стабілізаційний ефект посилюється, тоді як довгострокові негативні наслідки накопичуються поступово і стають помітними лише через кілька років.

Отже, парадокс полягає в тимчасовій та вимірній асиметрії, соціальні витрати «рятують» існуючий бізнес тут і зараз, але уповільнюють оновлення та зростання підприємницького сектору в перспективі. Це вимагає порогового та контекстно-чутливого підходу до формування соціальної політики.

В цілому, отримані результати свідчать, що вплив соціальних витрат на стійкість малого підприємництва має нелінійний та контекстно залежний характер, підтверджуючи гіпотезу про наявність як позитивних, так і негативних та парадоксальних ефектів.

Позитивний вплив соціальних витрат проявляється передусім у функції короткострокової стабілізації. Зростання соціальних трансфертів під час криз зменшує ризик різкого падіння попиту, згладжує коливання доходів домогосподарств та сприяє збереженню робочих місць у малих підприємствах. Особливо чітко цей ефект проявився під час пандемії COVID-19, коли державна підтримка дала змогу зменшити частку банкрутств та прискорити відновлення оборотних потоків. У даних OECD та World Bank цей стабілізаційний ефект підтверджується помірною позитивною кореляцією між рівнем соціальних витрат та виживанням МСП.

Негативний вплив проявляється у середньо- та довгостроковій перспективі через фінансовий та інституційний канали. Надмірне зростання соціальних видатків, особливо в економіках із обмеженою доходною базою бюджету, спричиняє збільшення податкового навантаження або скорочення ресурсів, доступних для розвитку підприємництва. Це, у свою чергу, зменшує стимул засновувати нові бізнеси, що відображено у стійкій негативній кореляції між соціальними витратами та показником підприємницької активності (TEA).

Парадоксальні ефекти соціальних витрат полягають у тому, що короткострокове підвищення виживаності існуючих малих підприємств може супроводжуватися довгостроковим зниженням ранньої підприємницької активності та появи нових бізнесів.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що:

- помірні рівні соціальних витрат підвищують стійкість МСП;
- надмірні – знижують ділову активність і стримують зростання;
- порогові значення є ключовими для розуміння ефектів;
- контекст економічної нестабільності суттєво посилює позитивний, але й загострює парадоксальний ефект.

Таким чином, соціальні витрати не є ані виключно «порятунком», ані «загрозою» для малого бізнесу. Їхній вплив є багатовимірним і залежить від поєднання інституційних, фінансових і структурних характеристик економіки.

З огляду на результати дослідження, а також унікальний український контекст – повномасштабна війна, дефіцит бюджету, зростання соціальних зобов'язань та критична роль МСП у відновленні – доцільно запропонувати такі рекомендації.

1. Збалансувати структуру соціальних витрат, зміщуючи акцент на напрями з високим мультиплікативним ефектом для бізнесу (підтримка зайнятості, компенсації роботодавцям за збереження робочих місць, програми перекваліфікації), що дозволить максимально використати короткостроковий стабілізаційний ефект соціальних витрат.

2. Уникати механічного розширення соціальних програм без відповідного зростання економічної бази. Надмірні витрати (понад 24–25% ВВП як у вибірці) асоціюються зі зниженням ранньої підприємницької активності (TEA). В умовах дефіциту бюджету пріоритетом має бути таргетованість, а не універсальність виплат.

3. Посилити програми розвитку людського капіталу, жорстко орієнтовані на потреби ринку праці та відновлення економіки. Замість простого збільшення обсягів фінансування освіти і перекваліфікації важливо забезпечити їхню відповідність структурі попиту на робочу силу (цифрові компетенції, технічні спеціальності, навички для відбудови інфраструктури). Партнерства між університетами, професійними училищами та бізнесом, а також короткострокові програми перекваліфікації (3-9 місяців) дадуть швидкий ефект без ризику довгострокових дисбалансів.

4. Запровадити пороговий підхід до соціальних витрат. Визначити (на основі моделювання) національні порогові значення (наприклад, 22-24% ВВП у мирний час і

тимчасово вище – у воєнний), за якими позитивні ефекти починають слабшати. Перед кожним суттєвим збільшенням витрат проводити оцінку впливу на показники МСП (виживання та ТЕА).

5. Розвивати інструменти підтримки МСП, що стимулюють активність, а не залежність – гранти на створення нових робочих місць, мікрокредитування під інновації та експорт, компенсації за працевлаштування ВПО та ветеранів.

6. Забезпечити прозорість і прогнозованість соціальної та податкової політики (фіксовані терміни дії пільг, чіткий графік змін ЕСВ та податків), щоб зменшити невизначеність для підприємців.

Висновки. Проведене дослідження дозволило поглибити розуміння впливу соціальних витрат на стійкість МСП та виявити низку важливих закономірностей, які формують специфіку цього взаємозв'язку. Аналіз засвідчив, що соціальні витрати не мають однозначного впливу на ділову активність малого бізнесу та його здатність протистояти зовнішнім шокам. Їхня дія є багатовимірною та залежить від поєднання економічних умов, інституційної якості та фіскальних можливостей держави.

У межах досліджуваних країн простежується нелінійний характер взаємозв'язку. Помірні рівні соціальних витрат виконують стабілізаційну функцію – підтримують попит, зменшують соціальну напругу та створюють передбачуване середовище для діяльності МСП. Натомість надмірне зростання соціальних видатків, особливо в умовах обмеженої доходної бази бюджету, може спричиняти фіскальний тиск, погіршення інвестиційного клімату та зростання ризику банкрутств підприємств, що вказує на наявність порогових значень соціальних витрат та потребу в їх збалансованому формуванні.

У специфічних умовах економічної нестабільності, характерних для країн, що зазнають воєнних або структурних шоків, позитивний ефект соціальних витрат стає більш відчутним, однак парадоксальні ефекти також проявляються виразніше. Це пов'язано з тим, що короткострокова стабілізація може супроводжуватися накопиченням довгострокових диспропорцій, які згодом обмежують можливості розвитку малого бізнесу.

Емпіричним підтвердженням парадоксального характеру впливу є майже дзеркальні (за абсолютною величиною та протилежні за знаком) коефіцієнти кореляції: $r = +0,60$ для короткострокової стійкості (виживання МСП) та $r = -0,60$ для довгострокової (ТЕА) в одній і тій самій вибірці країн. Це свідчить про те, що високі соціальні витрати одночасно «рятують» існуючий бізнес і стримують появу нового.

Для України отримані результати мають істотне практичне значення. В умовах війни, різкого зростання соціальних зобов'язань та дефіциту бюджету соціальні витрати водночас відіграють роль ключового стабілізаційного механізму та створюють ризики посилення фіскального тиску. Оптимальна структура соціальних витрат повинна забезпечувати збалансованість між підтримкою домогосподарств, формуванням людського капіталу та сприянням розвитку підприємницької активності. Особливо важливо уникати розширення соціальних програм без відповідного збільшення економічної бази, натомість зміщуючи акцент на таргетовані інструменти, що стимулюють зайнятість, самозайнятість та інновації в сегменті МСП.

Загалом дослідження підтверджує, що ефективність соціальних витрат для забезпечення стійкості малого бізнесу визначається не їх обсягом як таким, а співвідношенням між рівнем соціальної підтримки, фіскальною спроможністю держави та інституційною якістю економічної політики. Саме комплексний, пороговий та контекстно чутливий підхід до формування соціальних видатків створює передумови для збалансованого розвитку малого підприємництва та підвищення його здатності протистояти сучасним викликам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Solomon S., Bendickson J.S., Liguori E.W., Marvel M.R. The effects of social spending on entrepreneurship in developed nations. *Small Business Economics*. 2022. Vol. 58, Iss. 3. P. 1595–1607. <https://doi.org/10.1007/s11187-021-00458-9>
2. Engberg E., Tingvall P. G., Halvarsson D. Direct and indirect effects of private- and government-sponsored venture capital. *Empirical Economics*. 2021. Vol. 60, Iss. 10. P. 4323–4346. <https://doi.org/10.1007/s00181-019-01770-w>

3. The rise and fall of public social spending with the COVID-19 pandemic. Organisation for Economic Co-operation and Development. 2023. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2023/01/the-rise-and-fall-of-public-social-spending-with-the-covid-19-pandemic_0c92ca71/12563432-en.pdf
4. Survival of Firms during Economic Crisis. World Bank. 2020. URL: <https://www.enterprisesurveys.org/content/dam/enterprisesurveys/documents/research-1/Survival-of-Firms-during-Economic-Crisis.pdf>
5. The Resilience of SMEs and Large Firms in the COVID-19 Pandemic. World Bank. 2023. URL: <https://www.enterprisesurveys.org/content/dam/enterprisesurveys/documents/research-1/The%20Resilience%20of%20SMEs%20and%20Large%20Firms%20in%20the%20COVID-19%20Pandemic.pdf>
6. Wagner J. Firm Survival and Gender of Firm Owner in Times of COVID-19: Evidence from 10 European Countries. *Economies*. 2022. Vol. 10. № 5. P. 98. <https://doi.org/10.3390/economies10050098>
7. World Bank says 18 mln additional Ukrainians in poverty as Russia's war drags. Reuters. 2024. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/world-bank-says-18-mln-additional-ukrainians-poverty-russias-war-drags-2024-05-30/>
8. Ukraine: Third Economic Update - March 2023. World Bank. 2023. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099184503212328877/pdf/P1801740d117f03c0ab180057556615497.pdf>
9. Social policies for an inclusive recovery in Ukraine. Organisation for Economic Co-operation and Development. 2022. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2022/07/social-policies-for-an-inclusive-recovery-in-ukraine_f8bc7588/506fcefb-en.pdf
10. Government expenditure on social protection - Statistics Explained - Eurostat. European Commission. 2025. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Government_expenditure_on_social_protection
11. Sizing up Welfare States: How do OECD countries compare? Organisation for Economic Co-operation and Development. 2023. URL: <https://oecdstatistics.blog/2023/02/02/sizing-up-welfare-states-how-do-oecd-countries-compare/>
12. Social Expenditure Dashboard. Organisation for Economic Co-operation and Development. 2025. URL: <https://www.oecd.org/en/data/dashboards/social-expenditure-dashboard.html>
13. Chundakkadan R., Natarajan R. R., Sasidharan S. Small firms amidst COVID-19: Financial constraints and role of government support. *Economic Notes*. 2022. <https://doi.org/10.1111/ecno.12206>
14. The impact of government financial aid and digital tools on firm survival during the COVID-19 pandemic / D. B. Audretsch et al. *Small Business Economics*. 2025. <https://doi.org/10.1007/s11187-025-01014-5>
15. Social spending. Organisation for Economic Co-operation and Development. 2025. URL: <https://www.oecd.org/en/topics/sub-issues/social-spending.html>
16. Social protection statistics - overview - Statistics Explained - Eurostat. European Commission. 2025. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Social_protection_statistics_-_overview
17. Society at a Glance 2024: OECD Social Indicators. Organisation for Economic Co-operation and Development. 2024. URL: https://www.oecd.org/en/publications/society-at-a-glance-2024_918d8db3-en.html
18. Small and Medium Enterprises in the Pandemic : Impact, Responses and the Role of Development Finance. World Bank. 2020. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/a6126486-17a5-57e3-a4c4-48b7f22d4cf0>
19. Phiri K., Mahlangu L. C. Evaluating the Impact of Government Subsidies and Grants on SME Growth and Financial Sustainability in Zambia. *East African Finance Journal*. 2025. Vol. 4, № 3. P. 24–47. <https://doi.org/10.59413/eafj/v4.i3.2>
20. Global insolvencies: Risk environment improves, but the number of corporate bankruptcies remains high. Allianz Trade. 2024. URL: https://www.allianz.com/content/dam/onemarketing/azcom/Allianz_com/economic-research/publications/specials/en/2024/october/15-10-2024-Global-insolvencies-AZ.pdf

21. More businesses opened than dissolved in the EU in 2023. European Commission. 2025. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20251013-1>
22. GEM. GEM Global Entrepreneurship Monitor. 2025. URL: <https://www.gemconsortium.org/report>
23. Tax Policy. Organisation for Economic Co-operation and Development. 2025. URL: <https://www.oecd.org/en/topics/policy-issues/tax-policy.html>
24. OECD Economic Outlook. Organisation for Economic Co-operation and Development. 2025. URL: https://www.oecd.org/en/publications/serials/oecd-economic-outlook_g1ghgh13.html
25. Dilli S., Elert N., Herrmann A. M. Varieties of entrepreneurship: exploring the institutional foundations of different entrepreneurship types through 'Varieties-of-Capitalism' arguments. Small Business Economics. 2018. Vol. 51, № 2. P. 293–320. <https://doi.org/10.1007/s11187-018-0002-z>

Конфлікт інтересів: автори повідомляють про відсутність конфлікту інтересів.

*Стаття надійшла до редакції 20.10.2025
Стаття рекомендована до друку 15.12.2025
Стаття опублікована 30.12.2025*

REFERENCES

1. Solomon, S., Bendickson, J.S., Liguori, E.W., & Marvel, M.R. (2022). The effects of social spending on entrepreneurship in developed nations. Small Business Economics, 58, 1595–1607. <https://doi.org/10.1007/s11187-021-00458-9>
2. Engberg, E., Tingvall, P.G., & Halvarsson, D. (2021). Direct and indirect effects of private- and government-sponsored venture capital. Empir Econ, 60, 701–735. <https://doi.org/10.1007/s00181-019-01770-w>
3. OECD (2023a). The rise and fall of public social spending with the COVID-19 pandemic. Retrieved from https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2023/01/the-rise-and-fall-of-public-social-spending-with-the-covid-19-pandemic_0c92ca71/12563432-en.pdf
4. World Bank (2020a). Survival of Firms during Economic Crisis. Retrieved from <https://www.enterprisesurveys.org/content/dam/enterprisesurveys/documents/research-1/Survival-of-Firms-during-Economic-Crisis.pdf>
5. World Bank (2023a). The Resilience of SMEs and Large Firms in the COVID-19 Pandemic. Retrieved from <https://www.enterprisesurveys.org/content/dam/enterprisesurveys/documents/research-1/The%20Resilience%20of%20SMEs%20and%20Large%20Firms%20in%20the%20COVID-19%20Pandemic.pdf>
6. Wagner, J. (2022). Firm Survival and Gender of Firm Owner in Times of COVID-19: Evidence from 10 European Countries. Economies. 10(5). 98. <https://doi.org/10.3390/economies10050098>
7. Reuters (2024). World Bank says 18 mln additional Ukrainians in poverty as Russia's war drags. Retrieved from <https://www.reuters.com/world/europe/world-bank-says-18-mln-additional-ukrainians-poverty-russias-war-drags-2024-05-30/>
8. World Bank (2023b). Ukraine: Third Economic Update - March 2023. Retrieved from <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099184503212328877/pdf/P1801740d1177f03c0ab180057556615497.pdf>
9. OECD (2022). Social policies for an inclusive recovery in Ukraine. Retrieved from https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2022/07/social-policies-for-an-inclusive-recovery-in-ukraine_f8bc7588/506fcef8-en.pdf
10. European Commission (2025a). Government expenditure on social protection - Statistics Explained - Eurostat. Retrieved from https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Government_expenditure_on_social_protection
11. OECD (2023b). Sizing up Welfare States: How do OECD countries compare? Retrieved from <https://oecdstatistics.blog/2023/02/02/sizing-up-welfare-states-how-do-oecd-countries-compare/>
12. OECD (2025a). Social Expenditure Dashboard. Retrieved from <https://www.oecd.org/en/data/dashboards/social-expenditure-dashboard.html>

13. Chundakkadan, R., Natarajan, R. R., & Sasidharan, S. (2022). Small firms amidst COVID-19: Financial constraints and role of government support. *Economic Notes*. <https://doi.org/10.1111/ecno.12206>
14. Audretsch, D.B., Aronica, M., Belitski, M., Caddemi, D., & Piacentino, D. (2025). The impact of government financial aid and digital tools on firm survival during the COVID-19 pandemic. *Small Business Economics*. <https://doi.org/10.1007/s11187-025-01014-5>
15. OECD (2025b). Social spending. Retrieved from <https://www.oecd.org/en/topics/sub-issues/social-spending.html>
16. European Commission (2025b). Social protection statistics - overview - Statistics Explained - Eurostat. Retrieved from https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Social_protection_statistics_-_overview
17. OECD (2024). Society at a Glance 2024: OECD Social Indicators. <https://doi.org/10.1787/918d8db3-en>
18. World Bank (2020b). Small and Medium Enterprises in the Pandemic : Impact, Responses and the Role of Development Finance. <https://doi.org/10.1596/1813-9450-9414>
19. Phiri, K., & Mahlangu, L. (2025). Evaluating the Impact of Government Subsidies and Grants on SME Growth and Financial Sustainability in Zambia. *East African Finance Journal*, 4(3), 24–47. <https://doi.org/10.59413/eafj/v4.i3.2>
20. Allianz Trade (2024). Global insolvencies: Risk environment improves, but the number of corporate bankruptcies remains high. Retrieved from https://www.allianz.com/content/dam/onemarketing/azcom/Allianz_com/economic-research/publications/specials/en/2024/october/15-10-2024-Global-insolvencies-AZ.pdf
21. European Commission (2025c). More businesses opened than dissolved in the EU in 2023. Retrieved from <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20251013-1>
22. GEM (2025). GEM Global Entrepreneurship Monitor. Retrieved from <https://www.gemconsortium.org/report>
23. OECD (2025c). Tax Policy. <https://www.oecd.org/en/topics/policy-issues/tax-policy.html>
24. OECD (2025d). OECD Economic Outlook. Retrieved from https://www.oecd.org/en/publications/serials/oecd-economic-outlook_g1ghgh13.html
25. Dilli, S., Elert, N., & Herrmann, A. M. (2018). Varieties of entrepreneurship: exploring the institutional foundations of different entrepreneurship types through 'Varieties-of-Capitalism' arguments. *Small Business Economics*, 51(2), 293–320. <https://doi.org/10.1007/s11187-018-0002-z>

Conflict of Interest: the authors declare no conflict of interest.

The article was received by the editors 20.10.2025

The article is recommended for printing 15.12.2025

The article was published on 30.12.2025

N. SHANDOVA*, D.Sc. (Economics), Professor, Head of the Department of Economy, Entrepreneurship and Economic security, <https://orcid.org/0000-0002-6278-1143>, shandova.nataliya@kntu.edu.ua

V. STEMKOVSKYY*, Postgraduate student of the Department of Economy, Entrepreneurship and Economic security, <https://orcid.org/0009-0008-7427-2400>, stemkovskiy.vladyslav@kntu.net.ua

* Kherson National Technical University, 11 Instytutska St., Khmelnytskyi, 29016, Ukraine

PARADOXICAL IMPACT OF GOVERNMENT SOCIAL EXPENDITURES ON THE RESILIENCE OF SMALL ENTERPRISES UNDER ECONOMIC INSTABILITY: AN EMPIRICAL ANALYSIS

The article examines the impact of social expenditures on the resilience of small enterprises under conditions of economic instability and structural transformations. Theoretical approaches and empirical evidence from EU and OECD countries demonstrate that the relationship between the level of social spending and the resilience of small firms is neither linear nor unambiguous. The findings indicate that, depending on the scale of social expenditures, the fiscal capacity of the state, and the overall macroeconomic environment, their influence may vary, displaying both stabilizing and constraining effects. Moderate levels of social spending help reduce the risk of small enterprises bankruptcies by supporting domestic consumer demand, mitigating social disparities, and enhancing the predictability of the economic environment. At the same time, excessive expansion of social programs under conditions of limited budgetary resources may lead to increased fiscal pressure, reduced investment capacity, and the emergence of institutional barriers to entrepreneurial development. The study

emphasizes that the intensity and direction of the impact of social expenditures are largely shaped by crisis or post-crisis economic conditions. During periods of instability, the positive effects of social spending become more pronounced, whereas in stable phases, the likelihood of accumulating long-term fiscal risks increases. Particular attention is given to the Ukrainian context, where the role of social expenditures has significantly expanded due to wartime conditions and the need to ensure basic social support. It is determined that a key challenge for Ukraine is to find an optimal balance between the necessity of social protection for the population and the need to create a favorable environment for the development of small businesses. Based on the obtained results, the study formulates practical recommendations aimed at optimizing the structure of social expenditures, strengthening their targeting, improving institutional mechanisms for small enterprises support, and introducing approaches sensitive to threshold and contextual effects. The study concludes that the effectiveness of social spending in ensuring the resilience of small enterprises depends not so much on its absolute volume, but on its strategic alignment with the state's economic capacities, structural priorities, and the quality of the institutional environment.

Keywords: social expenditures, resilience of small enterprises, economic instability, public policy, crisis factors, economic security, social support, social policy.

JEL Classification: H50, L26, E32, C23.

Як цитувати: Шандова Н.В., & Стемковський В.В. (2025). Парадоксальний вплив державних соціальних витрат на стійкість малого підприємництва в умовах економічної нестабільності: емпіричний аналіз. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна серія «Економічна»*, (109), 185–198. <https://doi.org/10.26565/2311-2379-2025-109-16>

In cites: Shandova N., & Stemkovskyy V. (2025). Paradoxical impact of government social expenditures on the resilience of small enterprises under economic instability: an empirical analysis. *Bulletin of V. N. Karazin Kharkiv National University Economic Series*, (109), 185–198. <https://doi.org/10.26565/2311-2379-2025-109-16> (in Ukrainian)
